

Модель організації навчання студентів мовних спеціальностей стандартів англомовної комунікативної поведінки

Формування міжкультурної комунікативної компетенції є однією з ключових проблем у вивченні іноземних мов (ІМ) на сучасному етапі. При цьому термін *компетенція* означає не лише суму знань і прийомів, які використовуються комунікантами у міжкультурній комунікації, але й передбачає наявність навичок і вмій, що дозволяють адекватно оцінювати комунікативну ситуацію, використовувати вербальні й невербальні засоби, які відображають комунікативні наміри, й отримувати результати комунікативної взаємодії у формі зворотного зв'язку. Таке розуміння міжкультурної комунікативної компетенції зумовлює необхідність навчання студентів комунікативного етикету¹, під яким розуміють етикетну поведінку, яка підпорядкована соціально, культурно, історично і традиційно визначеним стандартам комунікативної поведінки (СКП) у різноманітних ситуаціях спілкування.

Проблема організації навчання студентів мовних спеціальностей СКП є об'єктом дослідження багатьох учених. Проведений нами аналіз останніх досліджень і публікацій, присвячених розв'язанню цієї проблеми, показав, що створені моделі навчання студентів СКП представлені як в окремих спецкурсах, так і інтегруються у навчання усного й писемного спілкування іноземною мовою. Так, посібник О.Б.Тарнопольського і Н.К.Скляренко "Стандарти комунікативної поведінки у США" призначений для студентів старших курсів, які вивчають англійську мову як спеціальність. І.І.Серяковою розроблено спецкурс "Невербальні компоненти комунікації: лінгвістичний аспект вивчення і педагогічний аспект навчання" для студентів мовних вищих навчальних закладів, які вивчають англійську мову (АМ). О.М.Середина розробила модель навчання майбутніх філологів СКП в електронному листуванні німецькою мовою. С.В.Соколова розробила модель навчання майбутніх учителів використання паралінгвістичних засобів в усному спілкуванні АМ. Але названі моделі передбачають навчання лише невербальних компонентів СКП в усному спілкуванні (Серякова, Соколова), або навчання СКП лише в усному або писемному мовленні (Тарнопольський, Скляренко, Середина). Крім того, розроблені моделі призначені для навчання англійської або німецької мови як першої іноземної. Проблема навчання сту-

дентів мовних спеціальностей англомовних СКП у межах навчальної дисципліни "Англійська мова як друга іноземна" залишається невирішеною.

Отже **метою** цієї статті є розробка моделі навчання студентів мовних спеціальностей, що вивчають англійську мову як другу іноземну, англомовних СКП в усному і писемному спілкуванні.

Організація моделі навчання залежить від багатьох факторів: *об'єкта вивчення, мети навчання, суб'єктів навчання, очікуваного результату навчання, ступеня навчання, навчальної дисципліни, у межах якої побудована модель, і реалізації розробленої моделі у кредитно-модульній системі навчання*. Необхідно також зазначити, що будь-яка модель навчання має розроблятися з урахуванням певних принципів. Розроблювана нами модель навчання англомовних СКП, притаманних британській культурі, базується на принципах *інтеграції, концентричності та поетапності* навчання. *Принцип інтеграції* означає взаємопов'язане навчання усного (вербального й невербального) і писемного спілкування. Спираючись на те, що оволодіння СКП передбачає їх вживання у продуктивних видах мовленнєвої діяльності (МД), навчати використовувати СКП слід у говорінні і письмі. Щодо говоріння ми обмежились лише навчанням діалогічного мовлення (ДМ), оскільки зміст і мета навчання продуктивних видів МД (ДМ зокрема) на початковому етапі вивчення ІМ передбачають навчання соціально-побутових та етикетних СКП² (суспільна й особиста сфери). Типовим видом усного мовлення у суспільній та особистій сферах є офіційне спілкування в діалогічній формі, що передбачає взаємодію двох і більше комунікантів, наприклад, розмова між покупцем і продавцем, клієнтом банку і клерком тощо. Рецептивні види МД – аудіювання і читання – виступають джерелом культурно-країнознавчої інформації і використовуються для демонстрації СКП в усному і писемному контексті.

Принцип концентричності забезпечує синтетико-аналітичну організацію процесу навчання СКП: синтез₁ – аналіз – синтез₂ (C₁ – А – C₂); цей принцип введений та обґрунтований Г.О.Китайгородською. Вправи, що спрямовані на засвоєння і вживання СКП, включаються у загальний сюжет циклу занять або окремого заняття і

¹ Тарнопольський О. Б. Этикетное коммуникативное поведение и обучение ему в курсах иностранных языков // International Scientific Conference "At the Threshold of Millennium: Through Language and Culture Studies to Peace, Harmony and Co-Operation" – Linguarum – 2001. – P. 755.

² Писанко М. Л. Оволодіння майбутніми вчителями англійської мови стандартами комунікативної поведінки у діалогічному мовленні // Сучасні проблеми лінгвістичних досліджень і методика викладання іноземних мов професійного спілкування у вищій школі: Зб. наукових праць / За ред. В.Т.Сулима, С.Н.Денисенко. Ч.2. – Львів: Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2007. – С.128.

передбачають рух “зверху вниз”: від рівня діяльності через рівень мовленнєвих дій до рівня мовленнєвих операцій¹. Отже модель оволодіння СКП передбачає *сприйняття і розуміння СКП* (фаза С₁), де СКП демонструються у контексті. Студенти ознайомлюються з їхніми суспільним (institutional) і невербальним компонентами, а також відбувається порівняння з відповідними СКП у культурі першої ІМ (у нашому випадку – німецька) та рідній культурі студентів. Фаза А передбачає *аналіз і репродукцію СКП*, де має місце виокремлення вербального компонента та усвідомлення його мовних і мовленнєвих стандартів. У фазі С₂ СКП використовуються студентами в різноманітних ситуаціях спілкування. При цьому необхідно зазначити, що перехід від однієї фази до іншої відбувається не лінійно, а по спіралі. Так, якщо перша фаза обмежується лише демонстрацією СКП у контексті, повідомленням нової культурно-країнознавчої інформації про СКП та порівнянням їх з відповідними СКП у культурі першої ІМ та рідній культурі, то другий і третій етапи передбачають подальше опрацювання СКП: виокремлення СКП, проведення з ними відповідних навчальних процедур, а потім включення цих СКП до нових ситуацій спілкування /контекстів.

Згідно з *принципом поетапності* навчання описаний механізм процесу набуття знань та формування навичок і вмій використання СКП дозволяє нам виділити три відповідні етапи навчання СКП: **I – рецептивний** (ознайомлення з СКП), **II – рецептивно-репродуктивний** (формування навичок та вмій використання СКП), **III – продуктивний** (розвиток умій використання СКП). Отже навчання СКП відбувається поетапно, тобто розроблювана нами модель навчання спрямована на оволодіння СКП в усному і писемному мовленні і включає знання, мовленнєві навички та вміння.

Об'єктом вивчення є СКП, притаманні британській культурі в усному і писемному спілкуванні.

Метою навчання є коректне використання студентами СКП у ДМ та ПМ. Для досягнення поставленої мети необхідно, щоб студенти оволоділи знаннями про СКП в англомовній (британській) спільноті та сформували на базі здобутих знань навички й уміння використання СКП в усній (діалогічній) та письмовій формах спілкування.

Суб'єктами навчання є студенти мовних ВНЗ, що навчаються за спеціальністю 6.030500 – “Іноземна (німецька, англійська) мова і література”, і по завершенні п'ятирічного курсу навчання отримують кваліфікацію викладача німецької та англійської мов. Отже модель навчання СКП розроблена для студентів II-III курсів (II, IV, V семестри), які вивчають АМ як другу іноземну на базі першої німецької, оскільки оволодіння СКП починається з першого етапу навчання. Таким чином модель навчання СКП побудована у межах навчальної дисципліни – “Англійська мова як друга іноземна”.

Оскільки Україна має на меті входження до спільного європейського освітнього простору, яке передбачає поетапне впровадження європейських освітніх стандартів, зокрема реалізацію в системі вищої освіти України ідей Болонського процесу, то базовим орієнтиром освітньої діяльності ВНЗ України є її спрямованість на реформацію усього навчального процесу і впровадження кредитно-модульної системи його організації та модульно-рейтингової системи контролю навчальних досягнень студентів. Це означає, що й розроблювану нами модель навчання СКП необхідно реалізовувати у контексті кредитно-модульної системи навчання.

Згідно рекомендацій з питань структури впровадження кредитно-модульної системи організації навчального процесу (наказ МОН України від 30.12.2005 №774) під *кредитно-модульною системою* ми розуміємо модель організації навчального процесу, яка базується на поєднанні модульних технологій навчання та залікових освітніх одиниць (залікових кредитів), де: *модуль* – задокументована завершена частина освітньо-професійної програми (навчальної дисципліни, практики, державної атестації), що реалізується відповідними формами навчального процесу; *змістовий модуль* – система навчальних елементів навчальної дисципліни, що засвоюється за допомогою відповідних методів навчання; *заліковий кредит* – одиниця виміру навчального навантаження, необхідного для засвоєння змістових модулів, що підлягають обов'язковому оцінюванню та зарахуванню. Залікові кредити містять модулі декількох видів навчальної діяльності студентів (аудиторну, самостійну й індивідуальну роботу студента). Обсяг аудиторної роботи не повинен перевищувати 50 відсотків залікового кредиту. Співвідношення аудиторної та самостійної роботи студента повинно становити приблизно 1:1, але самостійна робота не повинна становити менше 1/3 і більше 2/3 загального обсягу часу.

Згідно розподілу годин на II і III курсах аудиторна робота складає 272 навчальні години (по 136 годин у кожному семестрі). Самостійна робота студентів становить 448 навчальних годин (по 224 години у кожному семестрі) і передбачає такі види роботи: підготовка до практичних занять, домашнє й індивідуальне читання, виконання творчих завдань, підготовка до виконання модульних контрольних робіт та підготовка до складання екзаменів. Загальний обсяг годин – 720 навчальних годин (по 360 у кожному семестрі). За рік студент має скласти 20 залікових кредитів, по 10 у кожному семестрі. На екзамен у кожному семестрі виділяється по 36 годин. Кожний семестр складається з 4-х модулів, один з яких – екзамен. Але навантаження годин різняться у кожному модулі. Представимо розподіл годин по модулях на II курсі у таблицях 1, 2.

¹ Китайгородская Г. А. Методические основы интенсивного обучения иностранным языкам. – М.: Изд-во Московского университета, 1986. – С. 52.

Таблиця 1

**Розподіл навчальних годин на II курсі
I семестр**

Модуль №	Тематика спілкування	Аудиторна робота	Самостійна робота
М 1.1.	Personal Identification. Family	Загальна кількість годин – 70: 66 год. – практичні заняття, 4 год. – модульна контрольна робота	92 год.
М 1.2.	There's no Place Like Home	32 год.: 28 год. – практичні заняття, 4 год. – модульна контрольна робота	58 год.
М 1.3.	Meals and Cooking	32 год.: 28 год. – практичні заняття, 4 год. – модульна контрольна робота	40 год.
КМ 1.4.	Topic	2 год.	34 год.

Таблиця 2

**Розподіл навчальних годин на II курсі
II семестр**

Модуль №	Тематика спілкування	Аудиторна робота	Самостійна робота
М 1.5.	Students' Life and Studies	Загальна кількість годин – 44: 40 год. – практичні заняття, 4 год. – модульна контрольна робота	64 год.
М 1.6.	Seasons and Weather	44 год.: 40 год. – практичні заняття, 4 год. – модульна контрольна робота	64 год.
М 1.7.	At Your Service	44 год.: 40 год. – практичні заняття, 4 год. – модульна контрольна робота	64 год.
КМ 1.8.	Topic Revision	4 год.	32 год.

Навчання СКП у межах навчальної дисципліни “Англійська мова як друга іноземна” на початковому етапі буде займати приблизно половину годин, введених на аудиторну роботу, та 1/3 від годин самостійної роботи (підготовка до практичних занять і виконання творчих завдань). Представимо розподіл годин у модулі з урахуванням моделі навчання СКП на прикладі модуля 1.3: *Meals and Cooking*, який реалізується протягом 32 годин (28 – практичних занять і 4 – виконання модульної контрольної роботи). Таким чином навчання СКП у межах названого модуля буде займати 14 годин (28:2) аудиторної роботи і ~ 14 годин (40:3) самостійної роботи. Представимо викладене у схемах 1, 2.

Визначені нами етапи і модель навчання СКП дала змогу створити комплекс вправ у межах модуля *Meals and Cooking* для навчання студентів СКП, притаманних британській культурі. Цей комплекс представлений у схемі 3.

Схема 1

**Розподіл практичних занять (аудиторної роботи)
у модулі для навчання СКП**

Topic				Topic					Topic					Module Test	
Food and Drink				Eating and Drinking Habits in English-speaking Countries and Ukraine					Eating Out in English-speaking Countries and Ukraine						
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16
[Grid with diagonal shading for topics 1-14]															

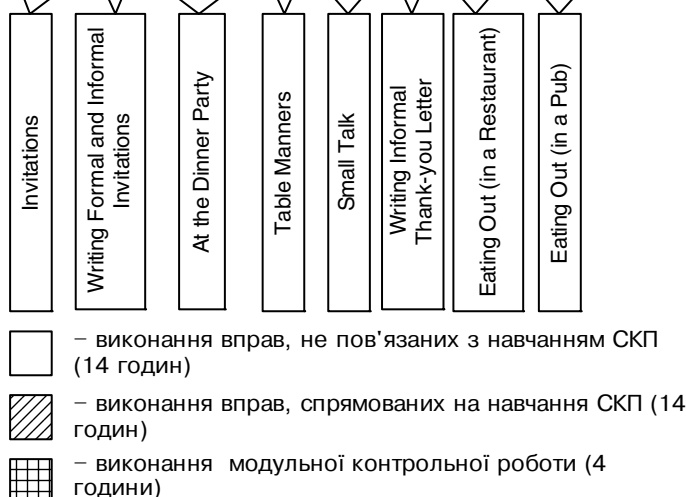
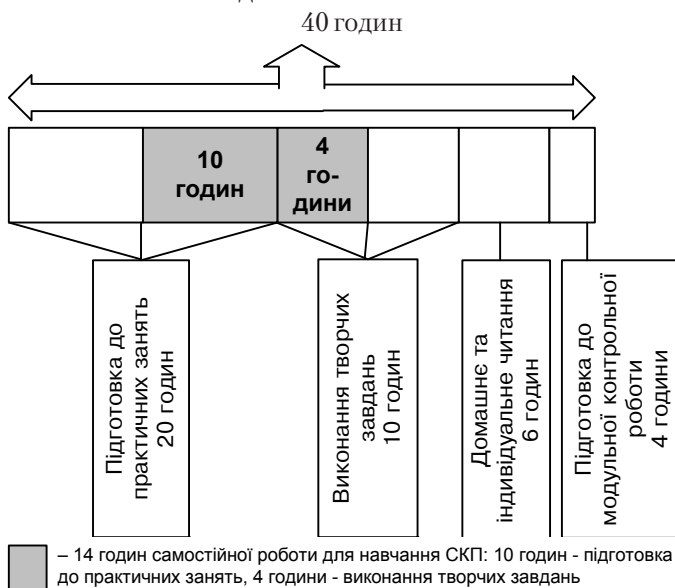
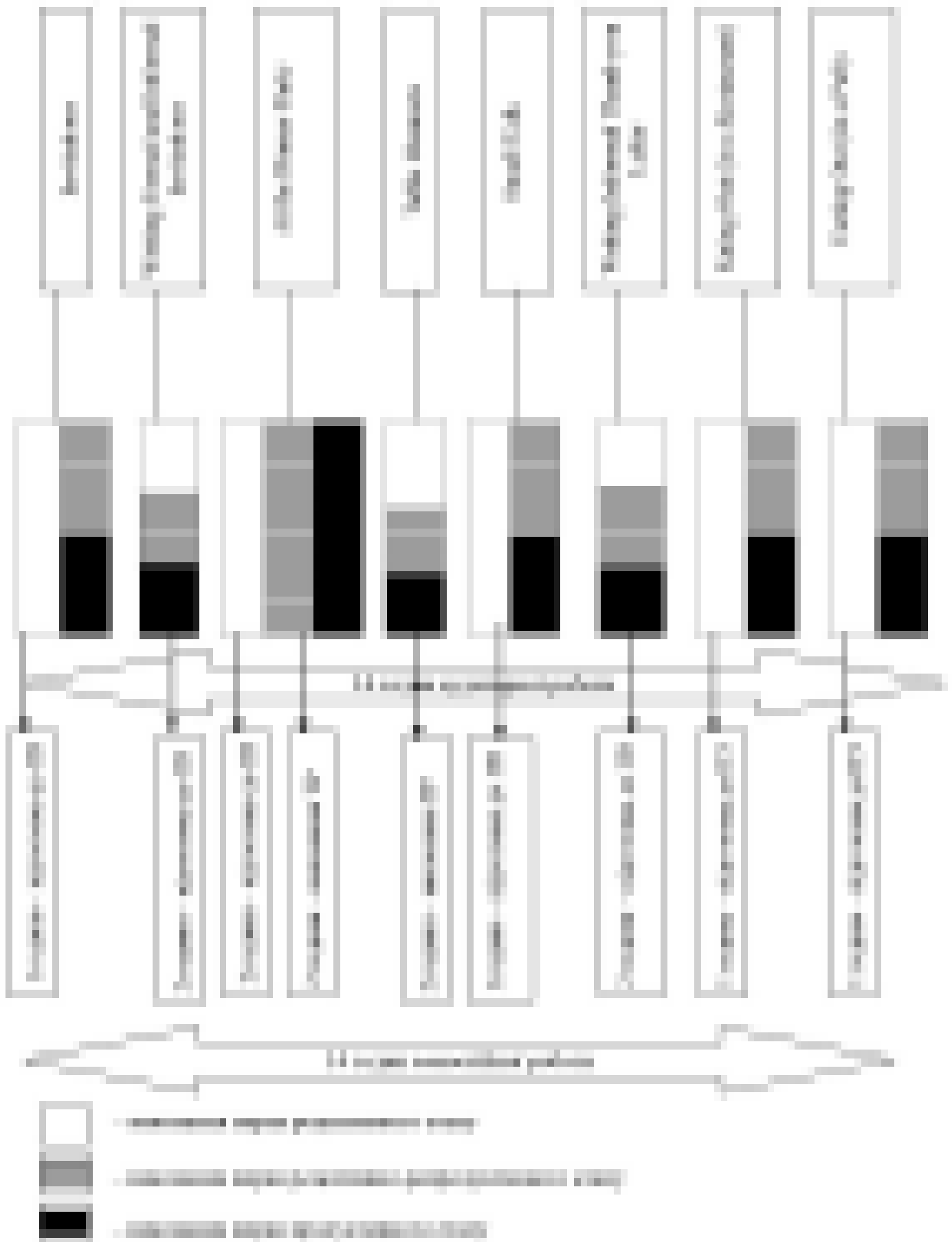

Схема 2

**Розподіл самостійної позааудиторної роботи студентів
для навчання СКП**

Комплекс вправ для формування СКП у межах модуля 1.3.: Meals and Cooking

Наведемо приклади вправ з цього комплексу.

Рецептивний етап

Приклад 1

a) Sending written invitations to dinner and different parties, both formal and informal, is still common in Britain. Read the invitations below and decide which of them are formal/informal and what occasions they are devoted to.

1)

MR & MRS ALLAN SMITH REQUEST THE PLEASURE OF MARY AND JOHN BROWN'S COMPANY AT DINNER ON FRIDAY, 6 TH JANUARY, AT 8 O'CLOCK	
RSVP	
7, BROOKSIDE	01-2422
LONDON WC2	3128

* **RSVP** – this comes from the French '*Répondez s'il vous plait*' / *Please reply*, and it is a polite reminder that the guest should respond to the invitation

2)

 <p style="margin: 0;">Please come to JANSON'S Party on</p> <p style="margin: 0;">Saturday 18th February Time: 8 o'clock</p> <p style="margin: 0;">Place: 13 East Street</p>

3)

<p>Monique Bresson is invited to the 10th anniversary celebration of <i>Wine and Dine</i> magazine, to take place on Saturday 14 and Sunday 15 June at Glencross Castle, Scotland.</p> <p>Return flight London – Edinburgh by charter aircraft is included in this invitation.</p> <p>Duncan Ross Editor and Publisher <i>Wine and Dine</i> magazine</p> <p>RSVP 15 Honeywell Street, London EC4 1DT</p>
--

4)

<p style="text-align: center;">Nick Lander of <i>Business International</i> is invited to the</p> <p style="text-align: center;">Grand Opening of The Pacific Hotel, Jakarta</p> <p style="text-align: center;">on 20 July and to the Press briefing for journalists on 19 July at 19.00</p> <p style="text-align: center;">RSVP</p>
--

b) To see how well you understand the invitations answer the questions below:

- 1) What invitations contain the information about the date, time and place of the party/dinner/meeting?
- 2) In which of them are the shortcuts used and what for?
- 3) Which of them requires a response?
- 4) Which of them includes some additional information?
- 5) Which of them doesn't contain the name of the invited person and why?
- 6) Which of them are written in the third person?
- 7) Do they have a letterhead, greeting, complimentary close, or signature?
- 8) Is it common to write such kind of invitations in Germany/Ukraine? If so, are they similar or different to those you've read above?

Приклад 2

In the previous unit Peter O'Donnell, the marketing manager, invited Maria de Miguel, the management trainee from Spain, and Jens Foss, a Danish engineer, to dinner. You are going to watch the episode where Maria and Jens arrive at Peter's place. While watching, pay attention to the way they dressed, the gifts they presented to their hosts, the time of their arrival. Is everything OK?

Viewing 1 Effective Socializing Unit 5 'Arriving for dinner' Version 2

Приклад 3

(продовження прикладу 2)

Watch the episode (Version 2) again to see how they deal with the situation. In particular:

- a) How did Maria and Jens deal with their 'overdressing'?
- b) How did Peter's wife, Daphne, deal with the generous gifts?

Focus your attention on the following moments:

- *Maria and Jens introducing themselves to Daphne,*
- *Daphne's response to the gifts,*
- *Peter and Daphne's realisation that their guests have misunderstood the situation.*

Приклад 4

(вправа у порівнянні англомовних СКП з відповідними СКП у культурі першої ІМ та рідній культурі)

a) How important is to be punctual for social events? How do people dress when they are invited to dinner (in a restaurant / at someone's home)? What sort of gifts should you take when you are invited to someone's house? All these questions are very important when you are invited to dinner especially if you are visiting a foreign country.

b) To find answers to them read the text '**Make Yourself at Home**' about hosting in Britain. (See the first column).

Make Yourself at Home

THE UK	GERMANY	UKRAINE
1. When people are invited to a party, they often take a bottle of wine or even bottles of beer, especially with friends. It can be also chocolates or flowers, but be careful with roses especially red, as they suggest a relationship, which is more than just friendly. They suggest love and intimacy.	1. They usually take chocolates or flowers. But they always take an odd number of flowers, and they remove the paper before they give the flowers to the hostess. They can also send flowers beforehand. They don't usually take wine except visiting very close friends.	1. We usually take chocolates, a bottle of wine, cognac or champagne, and flowers. We always take an odd number of them, and we don't remove the paper before giving them. Roses are OK, especially red, but be careful with yellow: some people consider them to be a symbol of parting.
2. When invited to a dinner party, people usually arrive within fifteen minutes of the appointed time.		
3. What to wear obviously depends on the occasion, but most dinner parties are informal. The men don't usually wear a suit, but they may wear a jacket and tie. Women are usually smart but casual.		
4. At a formal party people wait to be introduced. At an informal they can introduce themselves.		
5. After a formal introduction, people often use titles until they are invited to use names.		
6. People shake hands when they meet other people for the first time, but not every time they see each other after that.		
7. People often try to start a conversation with someone they don't know by making a comment about the weather.		
8. People may try to start a conversation by complementing the other person.		
9. The word 'privacy' is very important, so they never discuss private affairs, health, problems, and matters of finance. They also avoid to speak about religion and politics. Favourite topics of conversation are hobbies, sport, and weather. Speaking about films, books, and plays they avoid expressing their opinions. 'The English don't lie you, but they hardly ever tell the truth'.		
10. It's difficult to know when to leave, but an evening meal usually lasts about three or four hours. When the host serves coffee, this is sometimes a sign that the evening is nearly over, but you can have as much coffee as you want.		

c) To see how well you understand the text match the headings below with the numbers of paragraphs from the text. Do it in figures and letters:

- a) type of clothes
- b) length of stay
- c) gifts
- d) topics of conversation
- e) time of arrival
- f) introducing people
- g) forms of greeting
- h) starting a conversation
- i) way of addressing

d) Complete the chart with the information about social behaviour in similar situations in Germany and Ukraine. The first is done for you. If you don't know how to behave yourself in some situations, or aren't sure, find the answers in the Key Section.

Рецептивно-репродуктивний етап

Приклад 5

1. A guest from abroad has been invited by his British colleague to dinner at his home. Listen to the first extract describing the guest's arrival and notice if he is in time or late, if he has brought a gift.
2. Listen to the first extract again and copy down the phrases used to
 - 1) welcome the guest
 - 2) apologise for being late
 - 3) put the guest at ease
 - 4) compliment the host
 - 5) offer a gift
 - 6) accept the gift
3. Make appropriate remarks in the following situations

as a host	as a guest
a) you are welcoming the guest	a) apologise for being late
b) you are helping him/her to put off his coat	b) apologise for being overdressed
c) you are putting him/her at ease because he/she is late/overdressed	c) compliment the host's apartment
d) you are thanking him/her for his gift	d) offer your gift

4. Work in pairs. One of you (Student A) is an English student who has invited a Ukrainian exchange student studying at your university (Student B) to a dinner party. The guest (Student B) has just arrived. He/she is a little bit late. Make up a short conversation using the framework below.

Student A	Student B
	Greet your host
Welcome your guest	
	Apologise for being late
Put your guest at ease	
	Compliment your host's apartment
Thank your guest for the compliment	
	Offer a gift
Thank your guest for the gift	

Продуктивний етап

Приклад 6

Divide into groups of four. One of you is the host. The others are guests.

Start talking.

You are an English boy/girl. You study at Lancaster University. At the university you have some exchange students from Ukraine, who you are responsible for. You've invited them to dinner at your place.

You are exchange students from Ukraine at Lancaster University (England). An English student has invited you to dinner at his place.

Приклад 7

INSTITUTE OF ENERGY CONSERVATION
51 St John's Street, Manchester M1 4DF

Prof J. Penn
19A Gloucester St
Faringdon
OXON OSN 7JA

21 March

Dear John

I'm writing to ask you if you could make a presentation of your latest research at our annual conference next month.

Please find enclosed a provisional programme, to give you an idea of the main topics, and details of the conference hotel.

I apologise for not writing you earlier, and very much hope that you will be able to talk to us.

I look forward to seeing you next month.

With best wishes
Yours sincerely
Marcus Lerner
Dr Marcus Lerner
Director

You are a secretary of Dr Marcus Lerner, the Director of the Institute of Energy Conservation. Last month he wrote a letter to Prof J. Penn asking him to make a presentation of his latest research at the Institute annual conference. Prof J. Penn agreed to take part in the conference. You are to write an invitation for the professor to the conference which takes place

on April 21 at the Institute. Read the letter of Dr Marcus Lerner and write the invitation for Prof J. Penn above.

Приклад 8 (творче завдання)

Your friend Danielle Watson from Britain is going to visit Ukraine. Write her an e-mail with some general advice about social habits and manners in Ukraine. Begin with some general observations and then put down a few ground rules. Keep in mind the structure of e-mail and the rules of writing it. Her e-mail address is Danielle.Watson@istnet.co.uk.

Writing the e-mail use the following hint.

Hint

Introduction: From: Your full name

To: E-mail address

Subject: Rules of hospitality in Ukraine

The Body of the E-mail:

Paragraph 1 Informal opening: *You wanted me to tell you a few things about / give some advice about... etc*

Paragraph 2 Giving wanted information: *I want to tell you that... etc*

Paragraph 3 Giving wanted information: As for ..., I can add that ... etc

Paragraph 4 Giving wanted information: *You'd also need to know about ... (ground rules to keep in mind), so I can give you some ...*

Paragraph 5 Giving wanted information: *Finally, I want to add ... etc*

Paragraph 6 Informal ending: *I hope this will help you / Let me know if you need any more help/information etc*

Conclusion: *Hoping to see you soon*

Love

Mary

Отже, на основі розглянутих основних факторів і принципів організації моделі навчання ми 1) побудували модель навчання студентів мовних спеціальностей, що вивчають англійську мову як другу іноземну, англомовних стандартів комунікативної поведінки; 2) розробили комплекс вправ у межах модуля *Meals and Cooking* на основі описаної моделі; 3) навели приклади вправ з названого комплексу. Описана модель організації навчання студентів мовних спеціальностей англомовних СКП у межах навчальної дисципліни "Англійська мова як друга іноземна" і створений на її основі комплекс вправ потребують подальшої експериментальної перевірки їх ефективності.

Писанко М.Л. (Київ)

Диалог культур

В різних країнах здоровуються по-разному. В Японії кланяються, в Мексиці жмут руки, на Філіппінах складають руки. В Німеччині при розмові дистанція «втягнутої руки» недостатньо. Німець відступить при цьому ще на півшага. В Італії, навпаки, італієць на півшага наблизиться до вас, а саудовець постарается общаться так, чтобы дышать вам в лицо.